

ศึกษาวิเคราะห์อมนุษย์ในมหาสมัยสูตร

พระครูอรุณขมากร (สรพรเพชญ์ ปรีชญโณ)

พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาอมนุษย์ในทัศนะพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาอมนุษย์ในสมัยสูตร เพื่อศึกษาวิเคราะห์อมนุษย์ที่มีบทบาทต่อพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ผลการวิจัยอมนุษย์ในทัศนะพระพุทธศาสนาพบว่า อมนุษย์คือ สัตว์ที่เกิดผิดขึ้นเอง เช่น เทวดา พรหม มาร สัตว์นรก เป็นต้น โดยอาศัยบุญและกรรมที่ตนสั่งสมไว้ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ เมื่อสิ้นชีวิตแล้ว หากทำบุญไว้ ก็จะเข้าสู่ปรโลกในแดนสุคติภพ เช่น เกิดในสวรรค์ ส่วนผู้กระทำความชั่วไว้ ก็จะไปสู่ปรโลกแดน ทุกติภพ เช่น เกิดในนรกภูมิ เป็นต้น เป็นการแสดงบทลงโทษปรามไม่ให้บุคคลทำความชั่ว และแสดงให้เห็นคุณค่าของการทำความดี

ผลการวิจัยอมนุษย์ในมหาสมัยสูตรพบว่า อมนุษย์นับเข้าอยู่จำพวกกายทิพย์ด้วยกันทุกชนิด แต่ได้แบ่งออกหลายชั้น ชั้นต่ำได้แก่นรก เปรตและอสุรกาย ชั้นที่ ๒ ได้แก่ เทวดา ๖ ชั้น รวมทั้งอมนุษย์อื่นๆ ซึ่งมีกายเป็นทิพย์ด้วย ชั้นที่ ๓ ได้แก่รูปพรหม ๑๖ ชั้น ชั้นที่ ๔ ได้แก่รูปพรหมซึ่งเป็นชั้นสูงสุด เมื่อรวมกันเข้าทั้งหมด ก็คือโลกทิพย์โดยตรง แล้วก็แยกออกเป็นประเภทหรือชนิดต่างๆ แม้อมนุษย์เป็นสัตว์จำพวกกายทิพย์ทั้งหมดก็ตาม แต่ทว่ามีความสุขและทุกข์แตกต่างกันมากมาย เช่น สัตว์นรกได้รับทุกข์ทรมานร้ายแรงกว่าเปรต และเปรตร้ายแรงกว่าอสุรกาย ส่วนพวกเทพต่างๆ ก็แตกต่างกันอีก เช่นเทวดาในชั้นพื้นดินที่เรียกว่าภูมิเทวดามีความสุขน้อยกว่าชั้นสูงๆขึ้นไปจนถึงชั้นปรนิมมิตตสวรรค์ และพรหมทั้ง ๑๖ ชั้นก็มีความสุขแตกต่างกันจนถึงชั้นที่ ๑๖ เป็นต้น

ผลการวิจัยการวิเคราะห์อมนุษย์ที่มีบทบาทต่อพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันพบว่า อมนุษย์มิใช่จะดุร้าย เป็นภัยต่อมนุษย์เสมอไป ยังมีอมนุษย์หลายประเภทที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถาว่า มีบทบาทในทางที่ดี เป็นผู้ไฝ่ธรรม นับถือพระพุทธศาสนาแต่เดิม เลื่อมใสในพระพุทธองค์ และบทบาทของเหล่าอมนุษย์นี้ได้มีส่วนช่วยส่งเสริมพระพุทธศาสนาในหลายด้านด้วยกัน อมนุษย์ได้มีบทบาทสำคัญในการสอนเรื่องความไม่เที่ยง กรณีของอมนุษย์มาสอนในเรื่องของความไม่เที่ยงเพื่อจะชี้ให้เห็นว่า ภพภูมิรวมกับสมบัติ ต่าง ๆ ในจักรวาลนี้ล้วนตกอยู่ในกฎของความไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลง

และไม่ควรยึดมั่นว่าเป็นเราเป็นเขาเพราะการยึดมั่นเช่นนั้น ย่อมเป็นเหตุนำมาซึ่งความทุกข์นานัปการ บทบาทของอมนุษย์ทั้งหลายได้เป็นบทสอนให้ทุกคนตระหนักถึงอานิสงส์ของการรักษาศีลว่าเป็นการกระทำที่เป็นกุศลและสามารถยังประโยชน์ให้สำเร็จตามความปรารถนาได้

ABSTRACT

The research results are found Amanusa in the view of Buddhism was found that Amanusa were the animals that had sprung up themselves such as Devata, Brahmas, demons, beasts of hell, etc. They sprang up with Punya and Kamma which were committed while being human. If human beings had done good deeds, after death they would go to the bliss place like the haven; but those who had done bad deeds would go to unhappy place like the hell. These phenomenon showed the natural law to suppress the bad doers and to extoll the good doers.

The research results are found A study of Amanusain MahasamayaSutta was found that Amanusas were reckoned mystical bodies which could be classified into several types. They were as follows; the first class which was the lowest class was hell, ghost, and demons; the second class was the six groups of Devatas including the other mystical body Amanusas; the third class was the sixteen form-planes (Rupa Brahma); the fourth class was the formless-planes (Arupa Brahma) which was the highest class. Each class had different states of happiness and unhappiness depending upon their class and sub-class.

The research results are found A critical study of Amanusa which had roles to Buddhism in present age was found that not all Amanusas were harmful to human beings; in Tipitaka and in Commentary, there were several types of Amanusas which had good roles such as pursuing Dhamma, belief in Buddhism. The roles of those Amanusas helped to promote Buddhism in various ways such as the state of impermanence. Therefore, the Buddha illustrated those cases to teach the law of impermanence of this universe. One should not adhere to it too much because it might bring a huge of unhappiness to oneself. The roles of Amanusas taught everyone to realize the benefits of taking precepts which was the wholesome things and brought to achievement in lives.

๑. ความนำ

อมนุษย์คือ ผู้ที่ไม่ใช่มนุษย์ ไม่ใช่คน มักหมายถึงสัตว์ในภพที่มีฤทธิ์มีอำนาจน่ากลัว^๑ เป็นสิ่งที่มีวิญญูณชนิดหนึ่ง เกิดด้วยอำนาจของบุญหรือบาป คำว่า อมนุษย์ เป็นรูปศัพท์สันสกฤต ในภาษาบาลีใช้ศัพท์ว่า อมนุษย์โส แปลว่า ผู้ที่ไม่ใช่มนุษย์ หมายถึง เทวดา, ภูต, ปีศาจ เป็นต้น^๒ อมนุษย์นั้นมีไม่น้อยกว่า ๑๐ ชนิด นับเข้าอยู่จำพวกกายทิพย์ด้วยกันทุกชนิด แต่ได้แบ่งออกหลาย ชั้นต่ำได้แก่ นรก เปรตและอสุรกาย ชั้นที่ ๒ ได้แก่ เทวดา ๖ ชั้น รวมทั้งอมนุษย์อื่นๆ ซึ่งมีกายเป็นทิพย์ด้วย ชั้นที่ ๓ ได้แก่รูปพรหม ๑๖ ชั้น ชั้นที่ ๔ ได้แก่ อรูปพรหมซึ่งเป็นชั้นสูงสุด เมื่อรวมกันเข้า

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๕๐๓.

^๒ พันตรี ป. หลงสมบุญ, **พจนานุกรมมคธ - ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๖๓.

ทั้งหมด ก็คือโลกทิพย์โดยตรง แล้วก็แยกออกเป็นประเภทหรือชนิดต่างๆ แม้อมนุษย์เป็นสัตว์จำพวกกายทิพย์ทั้งหมดก็ตาม แต่ทว่ามีความสุขและทุกข์แตกต่างกันมากมาย เช่น สัตว์นรกได้รับทุกข์ทรมานร้ายแรงกว่าเปรต และเปรตร้ายแรงกว่าอสุรกาย ส่วนพวกเทพต่างๆ ก็แตกต่างกันอีก เช่นเทวดาในชั้นพื้นดินที่เรียกว่าภูมิเทวดามีความสุขน้อยกว่าชั้นสูงๆ ขึ้นไปจนถึงชั้นปรนิมิตตวส์สตี และพรหมทั้ง ๑๖ ชั้นก็มีความสุขแตกต่างกันจนถึงชั้นที่ ๑๖ เป็นต้น

ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า มนุษย์เราเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิ ทั้ง ๓ นี้ ตามแต่บุญกรรมที่ได้กระทำไว้แตกต่างกัน จึงเรียกว่า “สังสารวัฏ” พระพุทธองค์เห็นภพภูมิเหล่านี้ตามความเป็นจริงด้วยญาณที่เกิดจากการบำเพ็ญทางด้านจิต จนบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณเหนือการรับรู้ด้วยตาของมนุษย์เรา

ทั้งหลายจึงได้แจกแจงสั่งสอนไว้^๓ อาศัยพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์มีต่อสรรพสัตว์จึงได้ออกเที่ยวสั่งสอนผู้คนให้รู้ถุกฎผิดให้เห็นความเป็นจริงของสรรพสิ่ง ตลอดจนความเป็นไปของสรรพสัตว์ที่เวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่างๆ เพื่อจะได้ตั้งใจทำความดีและเพียรพยายามงดเว้นจากความชั่วในขณะที่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิด จะได้หลีกเลี่ยงความทุกข์ความเดือดร้อนที่จะเกิดในกาลเบื้องหน้าและเพียรพยายามเพื่อก้าวข้ามภพชาติต่อไป^๔ ในการประกาศพระศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมสอนทั้งเทวดาและมวลมนุษยชนได้รับการยกย่องว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”^๕ ข้อความในพระวินัยปิฎกระบุไว้ว่า ท้าวสหัมบดีพรหม ทราบพระประวัติของพระผู้มีพระภาคจึงมาเข้าเฝ้าทูลขอให้ทรงแสดงธรรม พระผู้มีพระภาคทรงทราบคำทูลอาราธนาของพรหมและทรงอาศัยความกรุณาในหมู่สัตว์จึงทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุเมื่อทรงตรวจดูแล้วได้ตรัสตอบท้าวสหัมบดีพรหมว่า “เราเปิดประตูอมตะแก่ท่านแล้ว

สัตว์เหล่าใดจะฟัง จงปล่อยศรัทธามาเถิด ดูก่อนพรหม เพราะเรามีความสำคัญในความลำบาก จึงไม่แสดงธรรมที่เราคล่องแคล่ว ประณีตในหมู่มนุษย์” ท้าวสหัมบดีพรหมทราบบว่า พระผู้มีพระภาคทรงประทานโอกาสเพื่อจะแสดงธรรมแล้วจึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคทำประทักษิณแล้วอันตรธานไป^๖

เรื่องเทวดาในพระสูตรมีปรากฏหลายแห่ง เช่นในมหาสมยสูตร คือพระสูตรที่ว่าด้วยการประชุมใหญ่ของเทวดา มาร และพรหมที่มาจาก ๑๐ โลกธาตุ ซึ่งมาเพื่อประสงค์เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค และชมปฏิบัติทาของพระสงฆ์ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำให้ภิกษุทั้งหลายได้รู้จักชื่อเทวดา มาร และพรหม ตามลำดับหมู่คณะที่มาเข้าเฝ้า^๗ สำหรับเรื่องเกี่ยวกับเทวดาที่ปรากฏในพระอภิธรรมได้ระบุไว้ที่น่าสนใจ ดังข้อความที่กล่าวถึงคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระอนาคามีว่า “บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสังโยชน์เบื้องต่ำทั้ง ๕ มีกำหนดเป็นอุปปาติกะปรินิพพานในเทวดาโลกชั้นสุทธาวาสนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลนี้เรียกว่าอนาคามี”^๘

^๓ พระวิจิตรธรรมาภรณ์ (เทอด ญาณวชิโร), **หลักการทำบุญ และปฏิบัติธรรม ในชีวิตประจำวัน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อนันตะ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘๖.

^๔ พระวิจิตรธรรมาภรณ์ (เทอด ญาณวชิโร), **หลักการทำบุญ และปฏิบัติธรรม ในชีวิตประจำวัน**, หน้า ๑๘๗.

^๕ วิ.มหา. (ไทย ๑ / ๑ / ๑).

^๖ ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๗-๘/ ๑๑- ๑๕.

^๗ ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๓๑ - ๓๔๓/๒ ๕๙- ๒๗๒.

^๘ อภิ.ปุ. (ไทย) ๓๖/๓๕/ ๘๐.

พระพุทธศาสนามีแนวคิดเกี่ยวกับเทวดาและบอกให้รู้ว่าเทวดามีหลายชั้น ทั้งเทพที่เป็นชั้นกามาพจร และเทพชั้นพรหม มีคุณธรรมพื้นฐานแตกต่างกันไปตามลำดับสถานที่อยู่ของเทพเหล่านั้นได้แก่เทวภูมิหรือโลกสวรรค์ ซึ่งบุคคลจะไปเกิดที่สวรรค์ต้องเป็นผู้เคยทำบุญไว้ด้วยการประพฤติกรรมที่เป็นกุศลทั้งทางกาย วาจา และใจ การเกิดในภูมิที่เป็นสุคติหรือทุคติ ทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้ว่ามีได้ด้วยการมีดีและกรรมชั่วที่มนุษย์และสัตว์ต่างๆ ประพฤติปฏิบัติกันมา ซึ่งเป็นการได้รับผลที่เกิดจากกรรมคือการกระทำของตนเอง มิใช่ได้ด้วยการอ้อนวอนและจากการดลบันดาลของสิ่งใด ดังพุทธดำรัสว่า

“สัตว์ทั้งปวงจักตาย เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด สัตว์ทั้งหลายจักไปตามกรรม เข้าถึงผลบุญและบาป คือผู้ทำบาปจักไปนรก ส่วนผู้ทำบุญจักไปสวรรค์”^๙ “กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีต”^{๑๐} “สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม”^{๑๑} “บุคคลหว่านพืชเช่นใดย่อมได้ผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว”^{๑๒} “เรามี

^๙ ส.ส. (ไทย) ๑๕/ ๑๓๓/ ๑๖๖.

^{๑๐} ม.อ. (บาลี) ๑๔/ ๒๘๙, ๒๘๗/ ๒๖๒ , ๒๖๘, ม.อ. (ไทย) ๑๔/ ๒๘๙, ๒๘๗/๓๕๐, ๓๕๖.

^{๑๑} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๔๖๐/๔๕๒ , ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๖๐/๕๘๒.

^{๑๒} ส.ส. (บาลี) ๑๕/ ๒๕๖/ ๒๗๓, ส.ส. (ไทย) ๑๕/ ๒๕๖/๓๗๔.

กรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นมรดก มีกรรมเป็นแดนเกิด มีกรรมเป็นพวกพ้อง มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เมื่อเราทำกรรมใดไว้จะดีหรือชั่วก็ตามเราต้องได้รับผลของกรรมนั้นเสมอ”^{๑๓} กรรมคือการกระทำของมนุษย์และสัตว์ต่างๆ เมื่อทำแล้ว ผู้กระทำจะได้รับผลอันนั้น ผลดีเกิดจากการทำดี ผลชั่วเกิดจากการทำชั่ว ผลดีนั้นเกิดจากการประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และใจ เมื่อทำแล้วจะมีสุคติเป็นที่ไปเบื้องหน้า ดังพุทธดำรัสว่า

กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต เรากล่าวว่าเป็นกิจควรทำโดยส่วนเดียว อานิสงส์อย่างนี้ อันผู้นั้นพึงหวังได้คือ ผู้รู้ใคร่ครวญแล้ว ย่อมสรรเสริญ กิตติศัพท์อันดีงามย่อมขจรไปไม่หลงทำกาละ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์^{๑๔}

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า อมนุษย์หรือเทวดานั้นมีคติที่สืบเนื่องมาจากมนุษย์ผู้กระทำกรรมดี เมื่อกระทำกรรมดีแล้วก็จะได้บังเกิดในเทวภูมิหรือโลกสวรรค์ แต่การเกิดเป็นเทวดานั้นยังต้องเกิดแก่เจ็บตายเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏเช่นเดียวกับมนุษย์และเทวดาส่วนใหญ่ก็เป็นปุถุชนยังมีกิเลสคล้ายมนุษย์ทั้งหลาย ในมหาสมัยสูตร เป็นสูตรว่าด้วยสมัยเป็นที่ประชุมใหญ่ของเหล่าเทพ เทวดาทั้งหลายจึงพากันคิดว่าพวกเราจะฟังพระสูตรนี้ เมื่อพระผู้มีพระ

^{๑๓} อ.ป.ญจก. (บาลี)๒๒ /๕๗/๖๖-๖๗, อ.ป.ญจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๑๐๑.

^{๑๔} อ.ท.ก. (ไทย) ๒๐/ ๑๘/๗๑.

ภาคเจ้าแสดงมหาสมัยสูตรจบ เทวดาจำนวนหนึ่งแสนโกฏิได้บรรลุพระอรหันต์ พระสูตรนี้จึงเป็นที่รักที่พอใจของพวกเขา เทวดาทั้งหลายต่างก็คิดว่าพระสูตรของตน ฉะนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาอมนุษย์ในทัศนะพระพุทธศาสนาว่าเป็นอย่างไร ศึกษาอมนุษย์ในมหาสมัยสูตร และวิเคราะห์อมนุษย์ที่มีบทบาทต่อพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นและเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในครั้งต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๒.๑. เพื่อศึกษาอมนุษย์ในทัศนะพระพุทธศาสนา

๒.๒ เพื่อศึกษาอมนุษย์ในมหาสมัยสูตร

๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์อมนุษย์ที่มีบทบาทต่อพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เน้นเชิงคุณภาพซึ่งเน้นวิจัยเอกสาร(Documentary Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

๓.๑. รวบรวมเอกสาร ได้แก่ พระไตรปิฎกมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฉบับภาษาบาลี และฉบับภาษาไทย วรรณคดี กวีกาพย์กลอน วิเคราะห์งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง ตำราที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับงานที่ทำการวิจัย

๓.๒ รวบรวม และ วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ

๓.๓ สรุปผลที่ได้จากการวิจัยและเสนอแนะประเด็นที่มีประโยชน์ต่อไป

๔. สรุปผลการวิจัย

อมนุษย์ในทัศนะพระพุทธศาสนาพบว่า อมนุษย์ที่อยู่ภูมิหรือแดนของนรกและสวรรค์ในคัมภีร์พระไตรปิฎก มีข้อความมากมาย ทั้งในด้านลักษณะและประเภท พระพุทธเจ้าแสดงบทลงโทษเกี่ยวกับนรกเพื่อปรามไม่ให้บุคคลทำความชั่ว และแสดงเกี่ยวกับสวรรค์เพื่อให้เห็นคุณค่าของการทำความดี และเมื่อประทับบ่อยในโอกาสอันควร ก็จะตรัสพรรณนาลักษณะของนรกและสวรรค์ไว้อย่างพิสดารเห็นเป็นจริงเป็นจัง ให้เห็นภาพของนรกและสวรรค์อย่างชัดเจน นรกและสวรรค์จึงเป็นเรื่องที่ไม่ใช่ปัญหาที่จะมาถกเถียงว่ามีจริงหรือไม่ ตั้งอยู่ที่ไหน แต่เป็นสิ่งที่บุคคลต้องคำนึงอยู่เสมอว่า ทำอย่างไรจึงไม่ไปนรก ทำอย่างไรถึงจะได้ไปสวรรค์ และทำอย่างไรจึงจะทำให้ตัวเราเอง พ้นจากนรกได้ถาวร

พระพุทธศาสนายอมรับว่า อมนุษย์เป็นสัตว์โลกชนิดหนึ่งดังเช่น เทวดา ยักษ์ ครุฑ คนธรรพ์ เป็นต้น ถ้าเรายอมรับว่าเทวดามีจริงแล้วอมนุษย์ก็มีอยู่จริง ดังนั้นทำที่ที่พึงปฏิบัติต่ออมนุษย์ ในฐานะที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาจึงควรยึดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าในเรื่องทางสายกลาง คือ ยึดหลักความพอดี คือให้มีความรู้ที่ถูกต้องว่าอมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเป็นเทวดาที่ไม่ได้มี

ชีวิตที่เป็นอมตะ ยังต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดตามอำนาจของกรรมตราบใดที่ยังไม่บรรลุมรรคผล นิพพาน อมนุษย์จึงเป็นสหายผู้ร่วมวิญญู์สงสารกับมนุษย์ ไม่ได้มีอำนาจยิ่งใหญ่มากมาย การอ่อนวอนให้อมนุษย์ลดบันดาลสิ่งต่างๆ จึงไม่ใช่ที่พึ่งอันประเสริฐ ทางที่ดีคือให้พึ่งตนเองให้มากที่สุด ด้วยการประพฤติปฏิบัติตั้งมั่นอยู่ในศีล สมาธิ ปัญญา แล้วผลของการประพฤติปฏิบัติที่ตั้งมั่นอยู่ในความดีนั้นย่อมจะส่งผลให้แน่นอน

อมนุษย์ในมหาสมัยสูตร อมนุษย์นับเข้าอยู่จำพวกกายทิพย์ด้วยกันทุกชนิด แต่ได้แบ่งออกหลายชั้นๆ ชั้นต่ำได้แก่ นรก เปรตและอสุรกาย ชั้นที่ ๒ ได้แก่ เทวดา ๖ ชั้น รวมทั้งอมนุษย์อื่นๆ ซึ่งมีกายเป็นทิพย์ด้วย ชั้นที่ ๓ ได้แก่รูปพรหม ๑๖ ชั้น ชั้นที่ ๔ ได้แก่อรุปรหมซึ่งเป็นชั้นสูงสุด เมื่อรวมกันเข้าทั้งหมดก็คือโลกทิพย์โดยตรง แล้วก็แยกออกเป็นประเภทหรือชนิดต่างๆ แม้อมนุษย์เป็นสัตว์จำพวกกายทิพย์ทั้งหมดก็ตาม แต่ทว่ามีความสุขและทุกข์แตกต่างกันมากมาย เช่น สัตว์นรกได้รับทุกข์ทรมานร้ายแรงกว่าเปรต และเปรตร้ายแรงกว่าอสุรกาย ส่วนพวกเทพต่างๆ ก็แตกต่างกันอีก เช่นเทวดาในชั้นพื้นดินที่เรียกว่าภูมิเทวดามีความสุขน้อยกว่าชั้นสูงๆ ขึ้นไปจนถึงชั้นปรนิมิตตวัสติ และพรหมทั้ง ๑๖ ชั้นก็มีความสุขแตกต่างกันจนถึงชั้นที่ ๑๖ ดังนี้ เป็นต้น

อมนุษย์ คือ เทวดา พรหม สัตว์นรก เปรต อสุรกาย ภูตผีปิศาจ เป็นต้น หรือหมายถึงสัตว์ในภพที่มีฤทธิ์มีอำนาจน่ากลัว ดังปรากฏในมหาสมัยสูตร เป็นสูตรว่าด้วยสมัยเป็นที่ประชุมใหญ่ของเหล่าเทพ ในยุคของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์จะมีการประชุมใหญ่ของเหล่าเทวดาทั้งหลายเช่นนี้เพียงครั้งเดียว ในการประชุมครั้งนี้ พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้ภิกษุรู้จักอมนุษย์ทั้งหลายไปตามลำดับ เช่น ยักษ์ คนธรรพ์ นาค พญาช้าง เอรಾವัน ครุฑ อสูร เทพ ๑๐ และพรหม เป็นต้น

วิเคราะห์อมนุษย์ที่มีบทบาทต่อพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันพบว่า อมนุษย์มิใช่จะดุร้าย เป็นภัยต่อมนุษย์เสมอไป ยังมีอมนุษย์หลายประเภทที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถาว่า มีบทบาทในทางที่ดี เป็นผู้ไฝ่ธรรม นับถือพระพุทธศาสนามาแต่เดิมหรือเป็นผู้ดุร้าย โหดเหี้ยม กินมนุษย์ รบกวนภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมให้เกิดความหวาดกลัว จนเลิกการประพฤติปฏิบัติธรรมไปเลยก็มี แต่ภายหลังเมื่อได้รับฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็กลับประพฤติตนเป็นอมนุษย์ที่ดี เลื่อมใสในพระพุทธองค์และบทบาทของเหล่าอมนุษย์นี้ได้มีส่วนช่วยส่งเสริมพระพุทธศาสนาในหลายด้านด้วยกัน อมนุษย์ได้มีบทบาทสำคัญในการสอนเรื่องความไม่เที่ยง และเมื่อเป็นเช่นนั้นพระพุทธองค์ก็ได้นำเอาตัวอย่างหรือกรณีของอมนุษย์มาสอนในเรื่องของความไม่เที่ยงเพื่อจะ

ชี้ให้เห็นว่า ภพภูมิรวมกับสมบัติ ต่าง ๆ ในจักรวาลนี้ล้วนตกอยู่ในกฎของความไม่เที่ยงเปลี่ยนแปลงและไม่ควรยึดมั่นว่าเป็นเราเป็นเขาเพราะการยึดมั่นเช่นนั้น ย่อมเป็นเหตุนำมาซึ่งความทุกข์นานัปการ บทบาทของอมนุษย์ทั้งหลายได้เป็นบทสอนให้ทุกคนตระหนักถึงอานิสงส์ของการรักษาศีลว่าเป็นการกระทำที่เป็นกุศลและสามารถยังประโยชน์ให้สำเร็จตามความปรารถนาได้

ความเชื่อดั้งเดิมในสังคมไทยเกี่ยวกับเรื่องอมนุษย์หมายถึง วิญญาณของมนุษย์ผู้ที่ตายหรือล่วงลับไปแล้วจิตของมนุษย์จะไปได้เกิดใหม่ตามกรรมหรือการกระทำที่มนุษย์ได้กระทำเมื่อยังมีชีวิตอยู่ให้เกิดภพภูมิต่างๆเช่น พรหม เทวดา มนุษย์ สัตว์นรก เปรต สัมภเวสี หรือ อสุรกาย และโอปปาติกะ อาจให้คุณหรือโทษได้ มีทั้งดีและร้าย

ท่าทีของสังคมไทยต่อเรื่องอมนุษย์สังคมไทยคิดเรื่อง ผี เทวดาเป็นเรื่องปกติ มีฤทธิ์และอำนาจเหนือคน อาจให้คุณหรือโทษต่อมนุษย์ได้ เป็นสิ่งประหลาดน่าอัศจรรย์ น่าสะพรึงกลัว ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์มาจนปัจจุบันสังคมไทยยังหวาดกลัวเรื่องนี้กันอยู่สังคมไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อได้ฟังธรรม หรือเมื่อได้ศึกษาเล่าเรียนพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องแล้วก็จะมีท่าทีที่เปลี่ยนไป

จากการศึกษาเรื่องอมนุษย์ทั้งหมดพบว่า ยักษ์ นาค ครุฑ คนธรรพ์ อสุรกาย มนุษย์ เทวดา พระพรหม ตายแล้วจะต้องเกิดทันทีใน ๓๑ ภูมิ สามารถเปลี่ยนภพภูมิตามเหตุตามปัจจัยที่สร้างมา ทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้คนทำดี เว้นการทำชั่ว ทำดีจะได้เกิดเป็นมนุษย์ เทวดา และพรหม คำสอนที่กล่าวมาเป็นฝ่ายโลกียะ อมนุษย์สามารถพัฒนาให้หลุดพ้นจากการเป็นอมนุษย์ได้

๕. ข้อเสนอแนะ

๕.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาในมุมมองของสังคมปัจจุบัน

ระดับบุคคล ควรทำความเข้าใจอย่างกระจ่างชัดว่าอมนุษย์ในมหาสมัยสูตร อมนุษย์เป็นสัตว์จำพวกกายทิพย์เมื่อรวมกันเข้าทั้งหมด ก็คือโลกทิพย์โดยตรง ดังกล่าวมาแล้วนั้น เป็นเพียงสิ่งที่พิสูจน์ได้ยากยิ่งนักทางวิทยาศาสตร์ ฉะนั้น บุคคลจึงควรพิจารณาตามหลักธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า ควรเชื่อกรรมและการให้ผลของกรรมเป็นการแสดงบทลงโทษปรามไม่ให้บุคคลทำความชั่วและแสดงให้เห็นคุณค่าของการทำความดีอย่างชัดเจน

ควรนำองค์ความรู้ในเรื่องอมนุษย์ในมหาสมัยสูตรนี้ไปบรรจุไว้ในบทเรียนเพื่อให้คนรุ่นต่อไปได้ศึกษากันอย่างทั่วถึงควรทำการวิจัยเรื่องอมนุษย์ในทุกระดับของการจัดการศึกษา เพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องอมนุษย์ในมหาสมัยสูตรกับท่าทีของคนสังคมให้มากขึ้น

๕.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาเปรียบเทียบ
อมนุษย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท กับ
อมนุษย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามหายาน

๒) ควรศึกษาวิเคราะห์
ความสำคัญของมหาสมัยสูตรต่อการดำเนิน
ชีวิตประจำวัน

๓) ควรศึกษาเรื่องอมนุษย์ใน
พระพุทธศาสนาเถรวาท ที่เกี่ยวกับพระสูตร
ให้ครอบคลุม

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระวิจิตรธรรมาภรณ์ (เทอด ญาณวชิโร). หลักการทำบุญ และปฏิบัติธรรม ในชีวิตประจำวัน.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อนันตะ, ๒๕๕๒.

พันตรี ป. หลงสมบุญ. พจนานุกรมมคธ - ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อาหารการพิมพ์,

๒๕๔๐.

ภาพกิจกรรม ป.โท